

erat, benedictionis nomine legit, ut magis ad se alliciat, ita facit et demon.

Secundo. Forerius a benedictionem, • inquit, id est copiam, largitatem, q. d. Ne sit erga me parci, sed magnifico a liberaliter mecum agere, nempe sine timore, fidenter ad me egredimini; vestri curam mihi meque fidel credentes: quod si feceritis, comedet quisque, etc., id est manebitis rerum vestiarum domini, libere rura vestra a libitis, carpatisque ficus, uvae, et fructus vestros, meque pro hoste patrem et tutorem experiemini.

Tertio, alii, q. d. Gratificamini mihi in hac re (1).

(1) Vers. 17. • Donec veniam, et tollam vos ad terram

Scissi vestibus, — tum ob blasphemiam Rabsacis, ut hoc ritu se eam detestari ostenderent, tum ut moerorem et luctum ob ruinam Rabsacis, et periculum urbi imminens testarentur.

que est ut terra vestra, terram framant et vini, terram panum et vinearum. • Solebant antiquis temporibus populi victi a victoribus translocari, sive mitti in colosias; jubebantur etiam sedes inter se permutare secundum id quod Hostius fixit apud Herodotum (lib. II, cap. iii), regem barium constituisse Phenices sedibus suis amotos in Ionia transire, et Iones in Phenicien. Id dicebatur *parthenopis*, et transmigratio ipsa *parthenopis*. Ratio erat, et populi faciliter retinenerunt in obscuris. Fuit etiam moris Romani (Suetonius, De Augusto, cap. xxi), Suevos et Sicambros deditos se traduxisse in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit. (Ex Rosemannu.)

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ezechias nuntiat Isaiae minas et blasphemias Rabsacis : Isaiae, vers. 6, jubet eum bono esse animo, nec timeat Assyrium quem Deus casurus sit. Secundo, vers. 9, Sennacherib illeus contra Etiopias, rursum mittit minaces litteras ad Ezechiam, ut se dedat, nec speret Dei opere se manus ejus evasurum. Hinc tertio, Ezechias, vers. 14, has litteras in templo Deo offert, oratque ut sue et populi causa succurrat. Unde quartio, vers. 21, nomine Dei Isaiae cum rursum metu liberat, et blasphemias Sennacherib increpat, omniaque ei adversa predicti, ac, vers. 30, dat signum, scilicet annorum ad tres annos. Deinde, vers. 36, Angelus cedit castro Sennacherib, qui fugiens a suis occiditur.

1. Et factum est, cum audisset rex Ezechias, scidit vestimenta sua, et obvolutus est sacco, et intravit in dominum Domini. 2. Et misit Eliacim, qui erat super dominum, et Sobram scribam, et seniores de sacerdotibus, opertos saccis, ad Isaiam filium Amos prophetam, 3. et dixerunt ad eum : Hec dicit Ezechias : Dies tribulationis, et correptionis, et blasphemie, dies hec : quia venerunt filii usque ad partum, et virtus non est pariendi. 4. Si quo modo audiat Dominus Deus tuus verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum Domum suos ad blasphemandum Deum viventem, et exprobandum sermonibus, quos audivit Dominus Deus tuus : leva ergo orationem pro reliquis, quae reporta sunt. 5. Et venerunt servi regis Ezechias ad Isaiae, 6. et dixit ad eos Isaiae : Hec dicit Dominus vestro : Hec dicit Dominus : Ne timeas a facie verborum, quae audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me. 7. Ecce ego dabo ei spiritum, et audiet nuntium, et revertetur ad terram suam, et corrue eum faciam gladio in terra sua. 8. Reversus est autem Rabsaces, et inventus regem Assyriorum preliahitem adversus Lobnam. Audierat enim quia prefectus esset de Lachis, 9. et audivit de Tharaca rege Etiopia, dicentes : Egressus est ut pugnet contra te. Quod cum audisset, misit nuntios ad Ezechiam, dicens : 10. Hec dicit Ezechias regi Iudea, loquentes : Non te decipiat Deus tuis, in quo confidis, — iecens : Non dabitur Jerusalem in manu regis Assyriorum. 11. Ecce tu audisti omnia, quae fecerunt reges Assyriorum omnibus terris quas subverterunt, et tu poteris liberari? 12. Numquid eruerunt eos dii gentium, quos subverterunt patres mei, Gozam, et Haram, et Beseph, et filios Eden, qui erant in Thalassar? 13. Ubi est rex Enath, et rex Arphad, et rex urbis Sepharvaim, Ama et Ava? 14. Et tulit Ezechias libros de manu nuntiorum, et legit eos, et ascendit in dominum Domini, et expandit eos Ezechias coram Domino. 15. Et oravit Ezechias ad Dominum, dicens : 16. Domine exercituum

Deus Israel, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus omnium regnum terrae, tu fecisti celum et terram. 17. Incлина, Domine, aurem tuam, et audi; aperi, Domine, oculos tuos, et vide, et audi omnia verba Sennacherib, que misit ad blasphemandum Deum viventem. 18. Vere enim, Domine, desertas fecerunt reges Assyriorum terras, et regiones eas. 19. Et dederunt deos earum igni : non enim erant dii, sed opera manuum hominum, lignorum et lapidis : et communiquerunt eos. 20. Et nunc, Domine Deus noster, salve nos de manu ejus : et cognoscant omnia regna terrae, quia tu es Dominus solus. 21. Et misit Isaiae filius Amos ad Ezechiam, dicens : Hec dicit Dominus Deus Israel : Pro quibus rogasti me de Sennacherib rege Assyriorum : 22. hoc est verbum, quod locutus est Dominus super eum : Despexit te, et subsannavit te, virgo filia Sion : post te caput movit, filia Jerusalem. 23. Cui exprobrasti, et quem blasphemasti, et super quem exaltasti vocem, et levasti altitudinem oculorum tuorum? Ad sanctum Israhel. 24. In manu servorum tuorum exprobrasti Dominum : et disti : In multitudine quadrigram mearum ego ascendi altitudinem montium, juga Libani : et succidam excelsa cedrorum ejus, et electas abies illius, et introibo altitudinem summatis ejus, saltum Carmeli ejus. 25. Ego fodii, et bibi aquam, et exsiccavi vestigia pedis mei omnes rivos aggerum. 26. Numquid non audisti, que olim fecerim ei? Ex diebus antiquis ego plasmavi illud; et nunc adduxi : et factum est in eradicationem collum compugnantium, et civitatum munitarum. 27. Inhabitatores earum brevita mano contremuerunt, et confusi sunt; facti sunt sicut scenum agri, et gramen pascuae, et herba tectorum, quae exaruit antequam maturaresceret. 28. Habitacione tuam, et egressum tuum, et introitum tuum cognovi, et insaniam tuam contra me. 29. Cum fureres adversum me, superbia tua ascendit in aures meas : ponam ergo circulum in naribus tuis, et frenum in labiis tuis, et reducam te in viam, per quam venisti. 30. Tibi autem hoc erit signum : Comede, hoc anno, que sponte nascentur, et in anno secundo pomis vescere; in anno autem tertio seminare, et metite, et plantate vincas, et comedite fructum earum. 31. Et mittet id quod salvatum fuerit de domo Iuda, et quod reliquum est, radicem deorsum, et faciet fructum sursum : 32. quia de Jerusalem exibunt reliquia, et salvatio de monte Sion : zelus Domini exercituum faciet istud. 33. Proprieta hæc dicit Dominus de rege Assyriorum : Non intrabit civitatem hanc, et non jaciet ibi sagittam, et non occupabit eam clypeus, et non mittet in circuitu ejus aggerem. 34. In vi qua venit, per eam revertetur, et civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus : 35. Et protegum civitatem istam, ut salvem eam propter me, et propter David servum meum. 36. Egressus est autem Angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque milia. Et surrexerunt mane, et ecce omnes, cadavera mortuorum. 37. Et egressus est, et abiit, et reversus est Sennacherib rex Assyriorum, et habitavit in Nineve. 38. Et factum est, cum adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelch et Sarasar, filii ejus percutserunt eum gladio : fugeruntque in terram Ararat, et regnavit Asarhaddon filius ejus pro eo.

4. OBVOLUTUS EST SACCO, — cilicio. Illo enim erat habitus pueritatem, et vestis ligamentum. Vide dicta Gen. xxxviii, 34. Porro saccus hic vel erat ad nudum carnem, vel super alias vestes, ut Roma in Quadragesima multi saccos vestibus superinducunt (1).

(1) Si queritur quomodo Ezechias, universaque populisticae favore percusso erant auditus minuciosus Sennacherib interpellata ionibus, cum tamen repetitus vienus, hunc regi cladem infligendam Isaiae predixisset, respondi potest primo, hos prophetam aliquibus annis ante Judæam occisionem editis in oblivionem forsan plurimi venisse; secundo, Isaiae nunquam Sennacheribum nomine proprio designasse, unde dubium esse poterat an ad illum regem

3. DIES TRIBULATIONIS, ET CORREPTIONIS, ET BLASPHEMIE. — Primo, S. Hieronymus et San. hec tribulationem referunt ad populum, correptionem ad

ista vaticinia referenda erant, oī in ijs quod Isaiae sermoni aliis internata erant vaticinia, sive de Messia, sive de Iudeis populi vicinianumque gentium fatis; tertio Prophetam aperte equidem quae præcepit Assyris in iherusalem manebant, Judæis nonnisi generatum cogitatione fuisse, quin eam ministratum scrutari possit. Hec Bertharius. Que nobis non sat probata videtur, ut ratione dent terroris populi ipsiusque regis aliunde tanta fide et pietate praediti, et dicatur præ nimia formidatio ab Assyriorum exercitu appropinquante omnes animo concidisse.

Deum, blasphemiam ad Rabsacem, q. d. Dies hic tribulationem populo impendere admonet, et correctionem a Deo, qui nostra vult punire peccata, qui etiam impi regis superbiam, et impudentem legati Rabsaci blasphemiam audivit, quia dixit, Deum non possit Iudeos liberare a manu Sennacherib, sicut dili aliarum gentium non pertulerunt.

Secondo, Valabulus: *Dicit, inquit, dies correctionis, vel increpationis, vel accusationis: quia Iudei a Sennacherib arguebantur rupi federis, quasi fedifragi.*

Tertio et plausus, *dies correctionis* vocat: quia Rabsaces inciperaverat Ezechiam, quod in Deo speraret, cuius excelsa abstulerat, quodque non habebat bis mille equites, nec esset resistendo, atque populum, quod, nisi so dederet, redigendus esset in tantas angustias; ut stercora sua comedere et urinam bibere cogeretur: hic ergo fuerunt correctiones sive increpationes Rabsaci.

VENERUNT FILI USQUE AD PARTUM, ET VIRTUS NON EST PARVUS. — Est proverbiū, q. d. In extremum dissernit, dolorem et angorem venientem, ut tanquam puerpera molientes bellum pium et necessarium, pro urbis sancte defensione contra blasphemiam Sennacherib, illud præ langore et defectu virum eniti, et in lucem profere non possumus; sed illo opprimendi simus, ni Deus miraculose gloria sue et nobis succurrat. Ita Theodoretus, Procopius, Eucherius, Abulensis, Caienus et Vatabulus vel hic, vel libro IV Reg. capite xii (1).

Si quo non audiat. Supple, q. d. Ora pro nobis, si forte audiat Deus, etc., ut ex Hebreo virtutem Forerius et Vatabulus.

6. FACIE VERBORUM, — a verbis et minis: hisce enim Hebrei per prosopopœiam dant faciem. Antequam legati Ezechiam venirent ad Isam, jam Deus illi revelarat eorum adventum, quidque eis respondendum esset, inquit S. Hieronymus: unde statim ut venerant, sine oratione et recursu ad Deum respondit eis Isam.

7. EGO DABO EI SPIRITUM, — adversarium, inquit S. Hieronymus.

Secundo, Ilaymo et Forerius, « spiritum, » id est ventum, q. d. Veniet per aera nuntius vel rumor instar venti, hoc est citissime et non expersatus, et quasi inerto auctore veniet hic rumor, veluti si venti adhucetur. Forerius: *Quod si spiritus quispiam ex angelicis missus in hoc sit, ut talen nuntium deferat?*

Tertio, Vatabulus, « spiritum, » id est impulsum et voluntatem redeundi in patriam.

Quarto, Leo Castrius, « spiritum, » id est aerem corruptum et incensum, puta pestem: hac enim

(1) Moris, i.e., ut Prophetæ spectabilis auctoritas in causis dubiis consolit sint, per totum historiam Iudeorū populi huius, esquā hinc plane simile exemplum Josas, Iudah prophetissam per legatos aduentus, II Reg. xxxi, 22 seqq. Conf. I Reg. xxii, 13. (Rossmüller.)

periisse Assyriam docet Berosus apud Josephum, lib. X Antiq. cap. i.

Quinto et optimo, Lyrannus et Sanchez: Mittam in eum a spiritu timoris et perturbationis, et quasi terrore panicum, atque nuntium de advento Thraee regis Ethiopiae, qui eum ab obdione Hierosolymæ submoveat, ut contra eum pugnet: quo facto rediens cedetur ab Angelo, ideoque fugiet ad suos in Assyriam, ibique occidetur.

Similemet metum et animi consternationem immiti Deus in Chananeos, ne persequerentur Jacobum, Genes. xxxxi, 5; et ne resisterent Hebreis adventibus, Exodi xxi, 27; et in Syros ostendentes Samariam, IV Reg. vi, 6. Sic cum Saul cingeret undique Davidem, ut nullum patret effigium, Deus misit ei nuntium dicentem Philistinos irriuere in fines Israel: quare a Davide avocatus est, coactusque regredi ad suos fines tenuendos. Quam mira est Dei erga nos providentialis quam fidia custodia!

13. ANA ET AYA. — Septuaginta haec duo in unum confluant, Anaveava; unde corrupte iam in Septuaginta irrepti Anavayava. Aya fuit regia Lydorum (quorum postea, tempore Cyri, rex fuit Croesus), antequam Sardes conderetur et in

(2) Vers. 8. « Reversus est autem Rabsaces, et inventus regem Assyriorum prelantem adversus Lobnam. Audit enim quia profectus esset de Lachis, » Num Lachis in suam potestatem redigerit rex Assyrus, non accidit in histori, sed probabile est scilicet Lachis nomen, quod utsi tam sicut munitione prope curata fuerit. Lobna urbs antiquo tempore fuit spectabilis, atque Jason a rege Amortheo administrata, sita ad occiduum Hierosolymorum duxum assurum versus, Lachis ad septentrionem, a qua non longe distat; estque verisimile, ipsam sicut ad modum Lachis, sicut obtulisse illi loci, ubi campistris regio in montanis assurgat. Cf. Jos. x, 29 seqq.; xv, 41, 42; xxi, 13. (Rossmüller.)

Vers. 9. « Et adiuvit de Thracia, aie, Thracia, qui in Manethoni Dynastis apud Eusebium Tazzezi vocatur, Ethiopiae rex fuit, qui Egyptum subi subcepit. Conf. Gatterer, Weltpesch. part. I, pag. 225. Erat autem virtus et peritia bellicia Taracona magna fama, ut liquet ex Megasthenes apud Strabonem, Geograph. lib. XV, pag. 472 edit. Casaubon. Hinc adventans Thracum fuit tantum metum incassare Assyriam, non mox adiutor. Michaelis quidem, in Script. Geograph. Hebreo, ext. part. I, pag. 149, 150, et in Prefat. advers. tent. Jesujo, pag. 28, nota hoc Sennacheribum allatum putat, Taracona in Palestini casua more; hunc rumorem enim regi Assyrii non tantum metum incassare potuisse, ut tarante in regnum redirest, cum Taracona totam Nubiam et Egyptum præse peragraram esse, necesse debuisse. Hunc igitur potius rumorem Sennacheribum allatum fuisse, Taracona ex illi Cuschæ parte, que in Arabia sita est (cort. not. ad Genes. x, 6), per deserta Arabie agmina ducentem intima Assyrie invasurum esse; ad sumum ergo regnum tantum, non fugam, sed iter festinasse Assyrium. Sed recte observat Koppius in not. ad hunc locum, nihil esse quod Taracona ex intima Ethiopia contra Sancheribum Palestinem expugnante exercitum duxisse existimeret; videri potius illum, cum ingenii exercita plures terras, ut eas expugnaret, pererrarent, vere jam sume usque pervenisse. (Rossmüller.)

regnem metropolitum erigerentur ab Aszraddon filio Sennacherib, sive a Sardanapalo, ut nonnulli centent: unde ab eodem nomen accepisse videntur, ut Sardes dicantur quasi urbs Sardon, id est domini et principia. « Sepharvaim » censes nonnulli fuisse regiam regni Pontici et Bosphorani, de quo Strabo, sitam juxta Bosphorus Cimmerium et Pontum Euxinum: unde Melitenses (qui multas usurpant voces Syras et Arabicas) « Sepharvaim » vocant tractejunt, sicut translationem animalium, puta Bosphorus. Bosphorus enim dicitur quasi τὸ βόσπορος, id est bovis iter et via, quae salicet in eo sunt tanta maris angustiae, ut hos illas nando transmittere possit. Ita Roma nubi asseveraverunt Patres nostri Melitenses.

14. LIMOS, — id est littera Rabsacis: has enim significant Hebrewum 7DD sepher. — Qui series super Cherubim, — qui sedes in proprietate supra aream, quod est quasi solium tuum obumbralum a duobus Cherubinis, ex quo responsa das in Sancto sanctorum; quo significatur, ut omnes Angelorum actes et chorus subditus habere, et quasi eis inquit. Vide dict. Exodi xxv, 18 (1).

22. VIRGO FILIA SION. — Id est o Jerusalem! vide Con. xliii. — Post te caput morit, — quasi subsannans et minans.

23. Ad (id est contra, ut vertit Valabulus) SANCTUM ISRAEL, — q. d. Quenam ista vessana blasphemia et superbia tua, o Sennacherib! quod Deum faccessere, et ad duellum quasi provocare sis ausus? nescis quod ipse sit sanctus Israeli custos et protector, qui non patietur sanctam suam urbem et templum a te pollui et contaminari, sed acer eius vindicta contra te insurget.

Moraliter, disse hic quam Deus in superbos et blasphemos excedenscat, eosque ascerine puniat.

Holofernes, indigatus quod Achior poterat Dei ciuii commendandas dixit, Judith vii, 2: « Quoniam propheticisti nobis dicens, quod gens Israel defundatur a Deo suo,... ostendam illi quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor, cum percursum eis omnes, sicut hominem unum. » Verum postea per unius femme manus caput ejus amputatur.

Blaesophilus et superbus Antiochus insanabilis

(1) Vers. 10. « Et dederunt deos eorum igni, » etc. Parte et hoc aco, reges Assirii illius temporis, ut postea Babylonie, zelotina quadam fulse affectos erga deos aliarum gentium: quod minus convenit mori aliarum antiquitatem populorum, si populum Judæcum exceptias, Romani militarium Gentium victarum deos in suam civitatem recipierunt; et ali etiam populi gentium aliarum deos seu loco reliquerunt et illigunt. Non improbabilis est Vitzlage sententia, Assyrios et Chaldeos hoc modo insatisca cum respectu republibus illiarum gentium: quia cum scientia fidelitas esset in religiosis ipsius quoniam religiosis obiecta sive idola sibi corrumpta esse existimasse, quippe fulcrum sustinenda ac instauranda reipublica. (Idem.)

In Vita S. Joannis Chrysostomi narratur quod, cum S. Chrysostomus laudaret SS. Trinitatem, que nobis suppeditat annuos fructus, respondit ei Anthemius: Non Christus, sed elementa mundi suis temporibus eos producent déorum providentia. Nondum tamen accepérat ejus sermone, cum malignum spiritu possessus, et terre allitus, uniser jacebat rugiens, lacrymarum et timoris simul causa iis qui aderant, pervertens quidem oculos, stridens autem dentibus, spumam vero ex ore turpissem expulsus.

Gregorius Turonensis lib. IV Histor. Franc.

et invisibilis plaga percussus est. Sic et Iudei et plus blasphemias voces in Filium Dei evocauerunt, id quoque a Titus excisi sunt.

Latre improbus cruci afflxit etiam blasphemabit, cum dicere: « Si Filius Dei es, salvame me ipsum, » et mox idcirco periret.

Propter blasphemiam D. Paulus Alexandrum et Hyrcanum demoni torquentes tradidit.

Anne Domini quadragesimo et nonagesimo quarto, octavo Calendas Januarii, res adiuncta, terribilis et singularis, qua aures audientem obstupevit, evenit. Cum Euthynius, Ariane factiosus defensor, cursorem saltantem citaret in balneis palati Helleniani, accedens ad eum adulator Olympius, et quosdam qui lavabant ἡγεμόνα, (hos est ejusdem substantiae) Filium esse cum Patre assertores conspicuit, istiusmodi eos verbis compellavit: « Quid enim est (iniqui) Trinitas, aut quo non in parte inscripta est? Ecce (inquit obscenus), et ego trinitatem habeo. » Quare qui illuc aderant, communis illum erant interfecti: sed prohibiti sunt quodam presbytero. Verum diuidi cum comprehendit: nata cum descendisset in balneum frigidum, confessum egredens, elamans: « Miserrimum, » et carnes suas ungulis dilanians ab ossibus divellebat. Hunc illi qui circumaderant comprehensum lente obvolverunt, et præ frigore animo deficiente reclinaverunt. Rogantibus autem, quodnam illi contigit, non respondit Olympus: « Hominem vidi canidum induit vestimentis, qui super Nerophorum incendens tres milii calidae scillas infudit: Ne male dixeris, inquietus. » Qui igitur erant illi necessitudine conjuncti, sublatum in aliud balneum, quod Arianorum herebat Ecclesie, gestaverunt. Verum cum ex linteo vellent illum exire, omnès illius carnes dilaceraverunt; atque ita mortis animam efflavit. Ita Damascenus, Ado, Platinus, Vasces, et ex iis Baroniis, anno Christi 494.

Julianus, Imperator Apostata, in bello quod contra Persas gerebat, graviter vulneratus, cum e vulnere eava manu sanguinem haussisset, atque eum in celum, veluti Christum conspiciens, conseruans, perinde atque causam cedus sine eum referret, ita vociferatus dicitur: « Vicit, Galilee, viciisti; » et cum sanguine diffueret: « Salutare, Nazarene, » exclamavit. Ita Histor. Tripart. lib. IX, cap. xxv.

In Vita S. Joannis Chrysostomi narratur quod, cum S. Chrysostomus laudaret SS. Trinitatem, que nobis suppeditat annuos fructus, respondit ei Anthemius: Non Christus, sed elementa mundi suis temporibus eos producent déorum providentia. Nondum tamen accepérat ejus sermone, cum malignum spiritu possessus, et terre allitus, uniser jacebat rugiens, lacrymarum et timoris simul causa iis qui aderant, pervertens quidem oculos, stridens autem dentibus, spumam vero ex ore turpissem expulsus.

simile recenset: *Leo*, inquit, quidam Pictaviensis, qui juxta nomen suum tanquam leo erat in omni cupiditate sevisimus, fuitur quadam vice dixisse, quod Martinus et Martialis Confessores Domini nihil nisi viribus uile reliquisti: sed statim percussus a virtute Confessorum, surdus et mutus efficius, amens est mortuus: vicit enim misericordia ad basilicam E. Martini Turonensis, celebravitque vigilia, dedit numerus, sed non eum respectit virtus consuta: cum ipsa enim qua venerat infirmata, regressus est.

S. Gregorius Pontifex, lib. IV *Dialog.* cap. xviii, narrat puerum quinquevenerem, deum blasphemare assutum, a demone et sibi patris abruptum.

Justinianus Imperator, jurantem per Dei aliquid membrum, aut capillos, aut Deum blasphemantes ultime supplicio damnavit, ut patet in *Authenticeis*, Coll. VI, tit. v.

Philippi Augusti, Francorum regis, vivo patre coronatus, primum edictum fuit adversus blasphemos, nomen Christi contumeliosus proibroseque in testimonium, et cuiusvis minutissimas rei assertiones adducentes, quoq; censuit in culmine cetera mora mergendos. Secundum fuit adversus tibicos, histrones, parasitos, et id genus voluntarios artifices, quibus interdicta aula. His consuens est Canon qui habetur, dist. xxi, ubi sic legitur: « Si quis per capillum Dei vel caput juraverit, vel alio modo blasphemia contra Deum usus fuerit, si in ordine Ecclesiastico est, deponatur, si laicus, anathematizetur. » Et in *Authenticeis*, tit. Ut *laudentur contra naturam*, sancitur: « Nemo iuret per membra Dei aut capillos, aut alio modo Deum blasphemare: his enim delictis et famae, et terra motus, et pestilencia fiunt. Preceipimus igitur tales comprehendendi, atque ultimus subdi supplicios. »

Roberto Francorum regi, filio Hugonis Capeti, aliquando in civitate Arelatensis pro parte et regni sui tranquillitate ornati Christus apparuit, et responsum dedit, quod pacem in regno non haberet suo, donec blasphemias et crimina notoria exstirpasset. Nec mirum: hec enim procedere videtur ex contemptu, vel ex odio in Deum: odium autem Dei peccatorum maximum est. Narrat hoc Nicolaus Boerius, *Decis.* 301.

Anno salutis 1369, duo presidiani milites apud Argeninenses in vincula sumi conjecti, alter in Deum blasphemans, alter in Prefectum cohortis injurians. Pro illo ob spectatam fortitudinem, optimi quique intercedebant, pro hoo vero nulli. Senatus prudens indignum ratus, violatorem Dei meliore conditione esse, quam calumniam hominis, cause cognitione iis quibus oportuit demandata, ubi blasphemiam horrendam, licet ab ebrio et emoto mentis horrine, admissam cognovit; plus divina Majestati quam humanae gratiae et intercessioni tribuendum ratus, supplicio capitali, extracta per cervicem lingua, Blasphemum affectit. Ita referit *Theatrum vita humanae*,

(1) Quid sensum locationis attinet, recte Pellicans illum videtur exposuisse. Exercitus magnitudinem patet.

flumina Graecie, de quo Juvenalis, *Satyr.* 10:

Credimus altos
Defecisse annes, epotaque flumina Medo
Primitae.

26. NUMQUID NON AUDISTI QUE OLIM FECERIM (id est facere decreverim, iuxta *Car. XXIX*) BI (genti Iudeorum)? EX DEBIS ANTIQUIS EGO PLASMANI (hebreo 7,7) TARSERI, id est formavi, fixi, id est formam rei gerendo concepi, ordinavi, prescripsi? ILLUD, — q. d. Numquid non audisti, o Sennacherib! quod tu te fecisse Judeas et alias provincias glorianas, scilicet quod illas vastaveris a subegredi, hoc ipsum at olim me praecogitasse, predefinivisse, et per singulas suas partes prescripsisse, ut patet *Isaia* x, et nunc ea adduxisse, ac opere compleuisse, ut scilicet fierent, et redigerent civitates munites in ruinas per te; verum ita ut Hierosolymam non caperes, sed ibi cederis? Noli ergo victorias tuas ibi adscribere, sed mihi: nam me duece illis potitus es, ideoque, ut hoc tibi ingrato et superbo ostendam, sistam eas, immo eas in clades convertam. Ita Forerius, Vatableus et alii, et confracti sunt.

Secundo et melius, accipias manum, id est potentiam et vires Iudeorum, q. d. Judei contraminerunt veniente Sennacherib, quia eorum manus, id est potentia, a Deo fuit brevia, id est concisa. Unde hebreo est: וְנִזְמַן קָיסֶר יְהוּדָה, id est brevitas manu, vel brevia manu, et, ut Noster verit, IV Reg. xix, « humiliis manus, » hoc est infirmi, imbellis ac quasi manci Judei contraminerunt eorum Assyriis. Ita Forerius, Vatableus et alii. Unde Syria verit, habitatores relaxarunt in eis manus, contriti et confusi sunt.

FACI SUNT SICUT FORUM AGRI, etc. — Comparat Iudeos infirmos, et statim ab hoste prostratos, fono, gramini, et herbas in teatis crescentes, que a sole vel gelu exusta, aut pedibus calcata, aut humore deficiente marcescit et exarsescit: pari modo omnes Iudeorum vires statim ad incrementum Assyrii emercentur et exarcentur.

28. HABITATIONEM TUAM, ET EGREGIUM TUE, ET INTROITUM TUUM COGNOSI. — Hinc tria significant omnes motus, situs et actiones hominis, quae alibi vocantur ingressus et egressus: hic additur territum, scilicet sessio vel habitat, quasi dicat: Ego praeponvi, praevidi et predisposui, o Sennacherib (ad eum enim se convertit) omnes tuos actus quos designasti; sive cum in Assyria habitares, sive cum inde regredieres, victorique intrares Assyriam. Eadem phrasis est *Psalm.* xxxviii: *Tu cognoscis sessionem* (hebreo est idem verbum תְּבוּאָתָךְ, quod hic verit *habitationem*) et resurrectionem meam, » hebreo וְנִזְמַן humi, id est meum resurgere ad egredendum vel ingrediendum.

29. PONAM CIRCULUM. — Te quasi mulier aut balum, velut circulo aut freno injecto circumagam, et reducam in Assyriam, unde te eduxi. Nefat Sanchez justa et congrua pena puniri regem, qui subsannarat Iudeos ad Deum nasum contumeliose suspendingo, os distorquendo, et lingua petulanter exerendo: naso enim ejus Deus infigit circulum, ori et lingue inficit frenum. Tropologicus, S. Gregorius, XXIII *Moral.* cap. x, explicans illud Job 24, 21, de Leviathan: « Num-

Sabidore nostris
Sunt petitis mox, arescere videntur annis,
Frag. Alpes, galesque Fadius variis annis.

Ceterum, hoc posterior versus membrum in futuro esset accipendum, ut Assyrius non ea quae jam perficeret, sed ea que a se in posterum perficienda sint, iacet, ex eo verisimile est, quod legitur Assyrii in superioribus manus gloriarum sunt de prosperis successibus Sennacherib regum in Egypto gestorum, alios populos subiectos memor, de Egyptus silent. Non improbabiles et Vitrigena sententia, Sennacherib primo impetu in Egyptum ruerent, alioquin plus efficuisse, cum imperatis Taracona absente, et Sothoni ambi, atque Egyptis inviso supervenirent, dein, cum Taraconis motu fama percepisset, Egyptum dereliquerent, et redirent in Iudeam, ut Hierosolymam, quas expugnato consilio suis plurimum favere posset, sibi subiacerent. Cetera tamen quaque in hoc illorum temporum historias oscurioritate vix quisquam utaverunt. (Rosenmuller.)

quid pones circulum in naribus ejus? doceat circulum hunc esse Dei omnipotentiam, qua diabolus vel sagacitatem vel robur frenat et cohobet, ne nos tenet quantum vult et potest: « Ponam, inquit, circulum in naribus tuis, » ac si aperire dicat: Cogitando insulas suspiras; sed explore quod appetis non valendo, omnipotentia mea circum in naribus portas, ut, cum bonorum mortem ardentes anhelas, ab eorum vita vacuus redreas.

30. TIBI AUTEM HOC ERIT SIGNUM. — Convertit se ad Ezechiam obssessum a Sennacherib, eique in famae pericula assignat almoniam samque dat signum future plene libertatis Iudea, ut stragis Assyriorum.

COMED HOC ANNO QUE SPONTE NASCUNTUR. — Hinc et ex vers. 9 colligitur, quod Sennacherib, auditu adventu regis Ethiopio contra se, distulit obsidionem Jerusalem, ut regi occurseret: internam tamen frumentum germinans circum circa vastaverit, vel proculando, vel demetendo, ut ita urbem fame premaret: insuper reliquiae militum praesidium in urbibus Iudeas a se captis, qui infestarent agrum Jerusalem, quo fiebat ut serere non possent; sed Deus sua providentia occurrunt, promittitque Iudeis quod eos primo anno alet granis sponte nascentibus, id est ex radicibus concutulis vel resectis segetis mox repulliantis, erumpentibus: secundo vero anno ex pomis arborum. Ita factum est. Tertio denique anno victo Ethiopio reddit Sennacherib ad obsidionem Jerusalem, tumque ab Angelo causa ejus exercitu, data est Iudeis copia serendi et metendi. Ibi Abulensis, Cajetanus, Torniellus, et alii in IV Reg. xix. Blennium ergo integrum a Jerusalem abfuit Sennacherib, distulens ubi Ethiopico, uitidiuxer. xx.

In ANNO SECONDO POMIS VESERE, — atque segete que ex granis deciditis anni precedentis sucerebatur. Unde Noster, IV Reg. cap. xix, vertit: « In secundo autem anno comedite que sponte nascentur, scilicet vel ex arbore, vel ex granis deciditis, non autem ex semente et germino reicio ac repullulantem, ut dictum est de anno primo. Josephus Scaliger, lib. II Emenad. temp. in cap. cui titulus est: *De Initio Ezechiei*, putat hunc secundum annum fuisse sabbaticum, in quo quiescere juxta legem Leuit. xxv, 4, debet lepra, ut nesci nec meti possit. Idem enim veribus, quibus ultimam hic Scriptura, scilicet quod non serrent nec metent, sed comedenter sponte nascentia, etc., describunt annus sabbaticus, Leuit. cap. xxv, 4. Verum quodnam fuisse hoc signum future liberationis Iudeorum, et proficationis Assyriorum? Absque Isaie enim vaticinat scilicet Ezechias, quis annus futurus esset sabbaticus, inquit Torniellus, quinon 14, sed 13 et 17 annum Ezechias fuisse sabbaticos asseverat. Sed responderi posset signum hic dari non annum sabbaticum, sed quod paulo ante dictum est, scilicet primo, quod Deus illo anno sabbatico, in tanta

hostium excusione, esset Judaeos alturus liberaliter; secundo, quod anno telego satui essent et messuri, cuius tunc nulla erat spes, cum omnes timerent vastitatem et excidium ab Assyris. Verum illi exacti Chronologi negant annum 14 Ezechiae fuisse sabbaticum.

Fabulator R. Salomon Assyrios succidisse arbores et segetes, ita ut nullus ex iis sperari posset fructus; Deum vero ex excisis arboribus produxisse pomum, ex et excisis segetibus frumentum: hocque esse signum sive miraculum, ut ipse in interpretatu, datum Ezechiei.

31. ET MIRITUR IN, QUOD SALVATUM FURENT. — Nota, « salvatum, » et paulo post « salvationem, » variari reliquias Judeorum, que servata sunt ab incursu Sennacherib: de illi predicto, quod Deus eas mire reflorescere, crescere et propagari faciet instar arborum, quae late et profunde agunt radices, ideoque sursum ramos et frondes exfoliant et dilatant, ut nec arcescere, nec venti convelli possint, ut ex adverso facile accedit illis, quae parvas et arcatas habent radices, teste Phineo lib. XVI, xxxi. Ita S. Hieronymus, Cyrus, Theodoretus.

Alegorice, Eusebius, lib. II Demonstr. xlvi, et Leo Castrius haec referunt ad Apostolos, aliasque reliquias, que salve facta sunt ex iis tempore Christi.

Moraliter S. Gregorius, lib. XII Moral. cap. xxi: « Cum, ait, cogitationem nostram ad compatiendum indigent proximo tendimus, quasi radicum deorum mitimus, ut retributione fructum superius faciamus. » Idem, lib. VIII Moral. cap. xxix: « Radicem, ait, deorum mittere, est cogitationem bonam in aliis multiplicare. Fructum vero sursum facere, est per efficaciam operis, recta, que corrigit ostendere. »

33. NON INTRABIT CIVITATEM HANC, ET NOS JACENTI SAGITAM. — Hinc colligitur castra Sennacherib, mox ut reddit ad obsidionem Hierosolymae, antequam aggere resurget, aliaque ad oppugnationem necessaria prepararet, circa fuisse ab Angelo. Unde, IV Reg. xix, 35, dicuntur eas a in nocte illa, « sollicit que Sennacherib reddit ad obsidionem Jerusalem. » Ibi Cajetanus ibi.

36. ANGELUS DOMINI. — Hinc videtur Angelus his censor Assyriorum fuisse bonus, v. g. Gabriel aut Michael, preses Synagogae. Ita Abulensis, licet alii putent tam hunc quam illum qui percussit priogenitorum Egyptiorum (ut insinuator Psal. lxxv, 49), fuisse demonem.

PERCUSSOR. — Tradunt Hebrei, et ex iis Cajetanus et Abulensis, Assyrios ab Angelo igne, id est pestilentie, ut ait Josephus fuisse percussos. Unde Isaias x, 16, ait: « Succensa ardebit quasi combustio ignis; » et alibi lignem eis denudabit: unde et in Topeth, ac in valle Josaphat (ubi fit judicium generale, et morte aeterno plecentur omnes reprobi, quorum typus fuerunt hic Assyrii) cosdem casos esse tradunt, ut dixi cap. xxx.

In hac clade servatus est Sennacherib, ut superbus rex videbat Dei in suos manum et vindicatum, utque turpiter fugiens ignominiosius a proprio filio occideretur: sicut Pharaon in mari Rubro ultimus perit, non una, sed multiplice morte, scilicet et suu et omnium suorum quos ante se mergi videbat. Ita S. Hieronymus (1).

(1) Varia fuerunt interpretationes tentaminia ad explicandum quemam fuerit strages illius causa, quia Deus per Angalem exercitum Sennacherib percosse. Alii, ut interpretantes Hebrei, iuxta veterem traditionem, ab origine de celo in eum redactos Assyrius credunt (vide supra Cornelius), Alii, ut Vitringa, quem sequitur Vogel ad Grotium, et Calmetus, tempestatem horribilem tonitruum et fulgurum prostravisse florentissimum copiarium Assyrii partem existimat, atque hanc sententiam definimur imprimis ex Propheta nostro locis, in quibus Sennacherib clades desiderata tempestas, a Jove excitata, tonitrus horribilis, fulminibusque et igne Assyrius prostratus. Loca sunt cap. xxxii, 6, 7, 8, 9, 10. Sed contra hanc sententiam hoc opere potest, si tempesta et fulgura tam in exercitu stragem edidissent, reliqui non potuisse dum praepter sperat et expectationem suam vidissent, quid factus esset, quod tamquam verba ultima versus nocti 36 aperte immutum. Quod vero illa loca attinet, cap. xix, 6, et xxxi, 30, minime ea proprie sunt intelligenda; sed imaginem continent poeticanum vaticinus Hebrei frequentem usurpatum auxiliu Jove potest et existim, cuius aliud exemplum insigne est, Psalm. xviii, 8 seq. Alii, ut J. E. Faber, percussos illo in Orientis regionibus Euro, vulgo Samum dicto, tantum hominum numerum occisum esse putant. Sed hinc sententia precipue obstat hoc, quod venitus ille interdum tantum oriri solet, et solos eos qui faciem ipsi obvertant, occidunt. Fuerunt qui vel Assyrii se mutuo intercesserint ut in turbis nocturnis, et in sonis terroribus evanescerint, antimarmur, et vel Thracie, sive Taracoris subito in auxilium Hiskie adventantes, armis strigatis ilium Assyriorum editam arbitrii sunt. Sed nec illus iam in scriptis Hebreorum locus existat, in quo singulis in pluia inter exercitum edita, hoc modo describeret, nec eur ad talen stragem describendam tali dictione. פְּנַיְתִּי נָשֵׁסְתִּי utrusque scriptor, ea cogitari potest ratio, que existat, ubi ad subitam mortem indicandam illa attributum. Ostant quoque loca supra, cap. xxx, 30; xxx, 9, ubi Assyrii copias gladio quidem urgente fugientes desiderunt. Vide plura alia contra illam sententiam Michælis, Prefat. ad Jesaja versionem tent. Alii tandem, inter Michaelis, post Jesaja, qui Hiskia promissio erat data de liberatione ab Assyris, hunc contagiosam Sennacherib exercitum invassisse, et per tempus aliquod ita detinuisse, ut 180 milia hominum ab illa essent delecta.

Ceterum, non desunt in veteribus monumentis, inquit Iosephus Rossmuller, similia exercituum levata peste brevissimo tempore absorptorum exempla. Tali est illud memorabile et tristissimum exercitus Carthaginem in Sicilia, Syracusas obsecrantes, duce Imilco, pestilens sideris vel (verba sunt Justin, Hist. lib. XIX, cap. iv), repente decti. Historia integræ legitur apud Diodorum (Hist. lib. XIX, pag. 434 seqq., ed. Rhod.), que Carthaginem fortuna sua insolenter usorum, exhibet centum quinquaginta milia, peste extinctorum, quorum cadaveræ insulae abjecta sint. Exemplum vere ad hoc nostrum proxime videatur accedere, et quidem eo magis, quod Imilco hanc subiisse punitiōnum Numinis severam dicatur, quod templo Dervorum eorumque donaria irrevenerit habuisse. Similis fore generis illud est Prusie, impii illius Bithynie regis, cuius copiae maximam partem dysenteria consumpte fuisse dicuntur; et naves ingenti tempestate in Propontide exilita pleraque absente, postquam templum sub iosis Perzami monibus sumum destruxerit, sniscie spoliasset imaginibus ornamentis.

Quoad tempus ad quod praeceps hec stages referenda sit, et de regno mortuorum Sennacherib, vide Recherches sur la chronologie des empires de Nineve, de Babylone et d'Assyrie, par M. de Sauly, art. 8, tom. XXXIX des Annales de Philosophie chrétienne, page 187 et suiv.